

Türkiye'de Genç Çiftçi Desteklemelerine Kriter Olabilecek Parametrelerin Belirlenmesi: Tercih Deneyi Yöntemi

Duygu BİROL

Orcid no: 0000-0002-0939-3627

İncir Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, İncirliova, Aydın

Halil İbrahim YILMAZ

Orcid no: 0000-0002-4956-1496

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Aydın

Halit Ahmet AKDEMİR

Orcid no: 0000-0002-0393-7953

İncir Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, İncirliova, Aydın

Ferit ÇOBANOĞLU

Orcid no: 0000-0002-7706-2993

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Aydın

Makale Künyesi

*Araştırma Makalesi /
Research Article*

*Sorumlu Yazar /
Corresponding Author*

Duygu BİROL
duygu.biolcitak@tarimorman.
gov.tr

Geliş Tarihi / Received:

27.07.2020

Kabul Tarihi / Accepted:

23.11.2020

Tarım Ekonomisi Dergisi

Cilt: 26 Sayı: 2 Sayfa: 131-146

Turkish Journal of

Agricultural Economics

Volume: 26 Issue: 2 Page: 131-146

JEL Classification: Q12, Q15, Q16,
Q18

Özet

Amaç: Bu çalışma, Genç Çiftçi Projelerini Destekleme Programına (GÇPDP) yeni kriterler belirlemek, üreticilerin farklı senaryolar karşısında kabul etme istekliliğini ölçmek ve önerilerde bulunmak amacıyla yapılmıştır.

Tasarım/Methodoloji/Yaklaşım: Çalışmanın ana materyalini 18-40 yaş arası tarımsal istihdamın yoğun olduğu, İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) göre seçilen 14 Düzey-2 Bölgesinde, GÇPDP'den 2016 yılında yararlanmış 1064 ve yararlanmamış 1064 olmak üzere toplam 2128 adet genç çiftçi ile anket çalışması oluşturmaktadır. İstatistiksel değerlendirmelerde, yüzde oranları ve frekanslar kullanılıp, bu iki grup esas alınarak yorumlamalar yapılmıştır. Ayrıca, destek parametrelerinin belirlenmesinde, belirtilmiş tercihler altında bulunan Tercih Deneyi Yöntemi (TDY) kullanılmıştır.

Bulgular: Söz konusu destek programının, genç çiftçilerin tarım sektöründe faaliyetlerini daha dinamik olarak sürdürmesine yönelik önemli bir motivasyon aracı olduğu belirlenmiştir. TDY sonuçlarına göre, girişimcilerin en büyük ihtiyaçlarının pazarlama desteği olduğu, daha sonra Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) desteği olduğu belirlenmiştir. Hibe + SGK desteği + Pazarlama desteği verilmesi durumunda, genç girişimcilere 51000 TL hibe verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Araştırma Sınırlamaları/Etkileri: Çalışma, esas olarak 2016 yılı destekleme programı verilerinden oluşturulmuştur. Buna karşın, GÇPDP 2017 ve 2018 yıllarında da yürütülmüştür.

Pratik Uygulamalar: 2019 yılı sonunda çıkarılan bir Tebliğ ile Genç Çiftçi Projesinden sonra Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projesi yürütülmektedir.

Sosyal Çıkarımlar: GÇPDP ile edinilen tecrübe ve kazanımlar ile tarım sektöründe belirli bir dinamizm ve sürdürülebilirliğe katkı sağladığı ifade edilebilir.

Özgünlük/Değer: Üretim dallarına ve gerekirse bölgelere göre değişen başarı kriterleri belirlenerek, bu kriterleri yeterince sağlayan işletmelere ilave teşvik mekanizmalarının sağlanmasının faydalı olacağı tavsiye edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Genç çiftçi, kırsal kalkınma, sürdürülebilirlik, destekleme programı, tarımsal işletme, pazarlama

Determination of Parameters That Can Be Criteria to Young Farmer Supports in Turkey:

Choice Experiment Method

Abstract

Purpose: This study is an overall assessment of the Young Farmer Projects Support Program (YFPSP); inferences are made in order to reveal opportunities and suggestions.

Design/Methodology/Approach: The main material of the study was surveyed with a total of 2128 young farmers, including 1064 benefited from the YFPSP and 1064 who did not, in 14 Level-2 Regions selected according to the Classification of Statistical Region Units (NUTS), where agricultural employment between the ages of 18-40 is intense in 2016. In statistical evaluations, percentage rates and frequencies are used and interpretations are made based on these two groups. In addition, the Choice Experiment (CE), which is under the specified preferences, is used to determine the support parameters.

Findings: It is determined that the support program was an important motivation tool for young farmers to continue their activities in the agricultural sector dynamically. It is determined that 85-90% of the farmers who benefited from this program are farming their families and that they are still farming. According to the results of the CE, it is defined that the biggest needs of the entrepreneurs are the marketing support and then the Social Security Institution (SGK) support. Grant + SGK support + in case of marketing support, it has emerged that 51,000 TL grant should be given to young entrepreneurs.

Research Limitations/Effects: The study is mainly composed of 2016 support program data. However, YFPSP is also carried out in 2017 and 2018.

Practical Applications: After the Young Farmer Project with a Legal Regulation issued at the end of 2019, the Expert Hands Project in Rural Development is carried out.

Social Implications: It can be stated that with the experience and gains acquired by YFPSP, a certain dynamism and sustainability has been achieved in the agricultural sector.

Originality/Value: It is recommended that additional incentive mechanisms will be provided to the companies that satisfy these criteria by determining success criteria that vary according to the branches of production and, if necessary, regions.

Key words: Young farmer, rural development, sustainability, support program, agricultural holding, marketing

1.GİRİŞ

Genç çiftçi kavramı değişik kaynaklarda, birçok özelliği benzer olmakla birlikte, farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Jagoe et al. (2017) genç çiftçiyi; (i) aktif bir çiftçi olması, (ii) 41 yaş altında olmak, (iii) gereksinim duyulan düzeyde tarımsal eğitime sahip olmak şeklinde tanımlamışlardır. Aynı çalışmada aktif çiftçi de, bireysel ya da toplu olarak ürünlerini satan, iş ve üretim yönetimi için finansal sorumluluğu alıp, bu haliyle bir kamu görevi yerine getirerek tarımsal aktiviteden elde etmiş olduğu ürünlerini satan kişi olarak tanımlanmıştır. Bir başka tanımlamada da, herhangi bir destekleme modeli ya da aracına başvuru anında, 40 yaş ya da altındaki bir üretici ifade edilmekte olup, yeterli mesleki yetenek ve kabiliyete sahip olmak, bir tarımsal işletmenin başı olarak ilk kez bir çiftlik tesis etmiş olmak olarak ifade edilmiştir (EC, 2017). Türkiye'de yapılmış olan genç çiftçi tanımlamasına göre ise; 18-40 yaş aralığında, kırsal alanda ikamet eden/etmek isteyen ve tarımsal faaliyet gösteren/göstermek isteyen gerçek kişiler olarak ifade edilmektedir (TCRG, 2017).

Özellikle gelişmiş ülkeler olmak üzere, dünya genelindeki gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde, tarımsal faaliyetler ile yaşamını sürdüren çiftçiler için, yaşlanma önemli bir konu olarak tartışılmaktadır (Leonard et al., 2017). Örneğin Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'inde ortalama çiftçi yaşı 57 olup (Mills-Novoa, 2011), Avrupa'daki çiftlik sahiplerinin üçte birinin yaşının 65 yaş ve üzeri olduğu ifade edilmektedir (ADAS, 2004). Augere-Granier (2015) son on yıllık süreçte, Avrupa Birliği (AB) tarım sektörünün önemli yapısal değişimlere maruz kaldığını belirtmiştir. Bu uzun süreli değişimlerden birinin, 2000 ve 2012 arasında, çiftlik sayısında ve tarımsal işlerde önemli bir azalma olduğu belirtilmiştir. Bu dönemde, AB tarımında 4.8 milyon tam zamanlı işin yok olduğu, bunların %70'inin de, 2004 sonrası AB'ye katılan üye ülkelerden oluştuğu belirtilmiştir. Bu azalışın, çiftliklerin ortalama büyüklüğünde istikrarlı bir artışa sebep olduğu ifade edilmiştir. Yapısal değişikliğin bir diğer boyutunun ise çiftçi popülasyonundaki yaşlanma olduğu vurgulanmıştır. 2010 yılı verilerine göre; 28 üyeli AB'nin çiftlik yöneticilerinin yaklaşık %30'unun 65 yaş ve üzeri olduğu, bunların çoğunluğunun (%53.2) 55 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan, 25 yaşından daha genç çiftçiler, tüm çiftlik yöneticilerinin %0.8'ini oluştururken, 35 yaşından daha genç çiftçilerin ise tüm yöneticilerin %7.5'ini oluşturduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında, genç çiftçi sayısındaki azalmanın daha yaşlı çiftçi popülasyonundaki azalmadan daha fazla olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan üye ülkelere göre de, söz konusu rakamlar değişebilmektedir. Polonya 35 yaş altı çiftçi sayısı açısından en yüksek orana (%14.7) sahip iken, bunu Çek Cumhuriyeti (%11.7) ve Avusturya (%10.7) izlemektedir. Portekiz ve Kıbrıs'ta genç çiftçilerin, tüm çiftlik yöneticilerinin sadece %2.6'sını oluşturduğu belirtilmiştir.

Türkiye'de de, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2015 yılı verilerine göre (TÜİK, 2016), 40 yaş altı nüfus, toplam nüfusun yaklaşık %65'ini oluşturmaktadır. Aynı verilere göre, Türkiye'de 2015 yılında 15+ yaş grubunda toplam 26.62 milyon kişi çalışmakta olup, istihdam edilenlerin %52.2'si hizmet, %20'si sanayi, %20.6'sı tarım ve %7.2'sinin inşaat alanında çalışmaktadır. Söz konusu trend, tarım sektörü için asıl önemli olan konu olup, genç çiftçiler ile çiftlik etkinliği/yenilikçilik arasında pozitif bir korelasyonun olduğunu ortaya koymaktadır (Leonard et al., 2017). Jagoe et al. (2017) genç çiftçiler için iki önemli engelin; arazi ve krediye erişim olduğunu belirtmiştir. Aynı çalışmada, etkili bir kırsal kalkınma programının uygulanabilmesi için genç çiftçilere sağlanabilecek destekler; başlama ve devam etme yatırım yardımı, arazi hareketliliği planı, bilgi transferi, kırsal alan alt yapılarının güçlendirilmesi, çiftçi refahı, çiftlik yardımı toplu faaliyetler sayılabilir. Augere-Granier (2015) genç çiftçilerin faaliyete geçmesi ve/veya çalışmalarını devam ettirebilmelerine etki eden faktörleri belirleyebilmek için Avrupa düzeyinde çok sayıda çalışma yapıldığını belirtmiştir. İlk olarak, genç çiftçilerin ekonomik engeller ile karşı karşıya oldukları belirtilmiştir. Öncelikle genç çiftçilerin ekonomik olarak sürdürülebilir bir tarım işletmesi tesis etmesinin oldukça güç olduğunu, tam zamanlı personel istihdamı ve bunlara yönelik yeterli gelir sağlamada önemli problemlerin olduğu vurgulanmıştır. Diğer bir problem ise tarımsal arazi ve krediye ulaşımındaki güçlükler olduğu belirtilmiştir. AB'de, genç çiftçilerin yaklaşık olarak %70'inin 10 hektardan daha az çiftliklerde çalıştığı belirtilmektedir. Türkiye'de son yıllarda, tarımdaki genel istihdam düzeyi azalma göstermekle birlikte, özellikle genç nüfusun tarım sektöründen ayrılmasının önemli bir ivme kazanmış olduğu görülmektedir. Örneğin, Bıçkı (2011), köylerde yaşayan nüfusun büyük ölçüde yoksul olması, toprak mülkiyetinin miras yoluyla bölünmesi ve çok parçalı olması, makineli tarımın artmasıyla tarımsal istihdamın azalması, kırsalda eğitim ve sağlık imkanlarının yetersiz oluşu, 1950'lerden sonra kente göçü tetiklediğini ifade etmiştir. Doğanay ve Alım (2010), günümüzde tarımda yaşanan hızla uzaklaşmanın, gelecekte ülke gıda üretimi açısından büyük sıkıntılar yaratacağını belirtmiştir. Bu nedenle, tarımın tekrar özendirilmesi, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kırsal kesimde yeniden yapılandırılması, sosyal olanakların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Tarımsal üretimdeki sürdürülebilirliğin ancak genç nüfusun, tarımda tutulmasının sağlanabilmesi ile mümkün olacağı belirtilmiştir.

Yıldırım (2014), kırsalda yaşayan nüfusun geçtiğimiz yıllarda geçimini büyük ölçüde tarımdan sağlarken, günümüzde tarımı yavaş yavaş terk ettiklerini belirtmiştir. Topraksızlık, miras yoluyla toprakların parçalanması, köy boşaltma uygulamaları, tarım ve hayvancılıktan elde edilen gelirlerin düşmesi gibi sebeplerden dolayı kırsalda yaşayanlar da geçim kaynağı olarak tarımın önemini kaybetmeye başladığı vurgulanmıştır.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan sebeplerden dolayı, dünya genelindeki birçok ülke, tarımsal üretimin ekonomik ve teknik olarak sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için kendi bütçelerine göre çeşitli destekleme model ve araçları oluşturmaya başlamıştır.

AB'de ortalama çiftçi yaşını düşürmek ve genç çiftçilerin sektöre girişini arttırmak için kullanılan mekanizmalardan birisi de Erken Çiftlik Emeklilik Planları (Early Farm Retirement Schemes: EFRS)'dir. Bu planlar isteğe bağlı olup, asıl olarak İrlanda, Fransa ve Yunanistan tarafından uygulanmıştır (Davis et al., 2009). Ancak bu destek sisteminin İrlanda, Fransa ve Yunanistan'da köklü değişikliklere sebep olmadığı, sadece zaten yaşı emekliliğe yaklaşmış olan çiftçilerin, söz konusu destek sistemine başvuru yapmış oldukları tespit edilmiştir (Leonard et al., 2017).

Altıntaş ve ark. (2020), Genç Çiftçi Proje Desteklemelerinden yararlanma düzeyini etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve oluşturulan kriterlerin faydalanmaya etki düzeyini ölçmek amacıyla bir çalışma yürütmüşlerdir. TR-83 bölgesinde (Tokat, Amasya, Çorum, Samsun) 2016 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı "Genç Çiftçi Projesi" Destek Programına başvurmuş olan üreticiler ana popülasyonu oluşturmuştur. Çalışmada desteklemeden yararlanan 120 üretici ve yararlanamayan 140 üretici olmak üzere toplam 260 üretici ile görüşülmüştür. Veriler desteklemeden yararlanma durumuna göre karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Desteklemeden yararlanma durumunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılan regresyon analizi sonucunda; kadın olma, evli olma, tarım dışı geliri olmama, ikamet yerinin şehir merkezine uzak olması, çiftçi örgütlerine üye olma, tarımsal üretim konularında eğitim almış olma, tarım ile ilgili bilgi edinme amacıyla internet kullanma alışkanlığı ve tarımsal işletmeye sahip olma pozitif yönde etkileyen faktörler olarak belirlenmiştir. Tercih Deneyi Yöntemi (TDY) sonuçlarına göre, genç çiftçilerin en öncelikli ihtiyaçlarının sosyal güvence desteği olduğu belirlenmiştir.

Başaranoğlu ve Yılmaz (2020) Isparta ilinde faaliyet gösteren genç çiftçilerin özelliklerini ve çiftçilik yapma eğilimlerini tespit etmişlerdir. Gençlerin çiftçilikten vazgeçmemeleri, vazgeçenlerin de çiftçiliğe dönmelerini sağlamak için genç çiftçi projesi gibi uygulamaların yanında, genç çiftçilerin kırsalda yaşam kalitelerini ve yaşam güvencelerini sağlayacak sosyo-ekonomik ve kültürel düzenlemeler yapılarak, kırsal politikaların etkinliğinin artırılması tavsiye edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Genç Çiftçi Projelerini Destekleme Programının (GÇPDP), Türkiye genelinde değerlendirilmesi; çıkarımlar, fırsatlar ve önerilerin ortaya konulabilmesini sağlamaktır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Örneğe giren işletmelerin seçiminde uygulanan yöntem

İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) göre Düzey 2 bölgelerinde 18-40 yaş arası genç nüfusun toplam istihdam ve tarım sektöründeki istihdamı aşağıda belirtilmektedir (Çizelge 1). Buna göre, bazı bölgelerde, toplam istihdama göre tarımsal istihdamın düşük olduğu bölgelerin bulunduğu ifade edilebilir.

Çalışmanın materyalini, Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Programından (GÇPDP) yararlanan çiftçilerin verileri oluşturmaktadır. Veriler değerlendirilirken 18-40 yaş arası tarımsal istihdamın yoğun olduğu İBBS, Düzey 2 bölgeleri seçilmiştir. Seçilen 14 Düzey 2 Bölgesinde GÇPDP'den yararlanan 7987 çiftçi üzerinden örnekleme yapılmıştır.

Örnek hacminin belirlenmesi

Örnekleme, sonlu bir anakitleden iadesiz olarak yapılmış olup, aşağıdaki formül ile hesaplanmıştır (Miran, 2002).

$$n = \frac{Nz^2\sigma^2}{d^2(N-1) + z^2\sigma^2} \quad (1)$$

Burada;

N= anakitle büyüklüğü

z= İstenen güven düzeyine ait güven faktörüdür. Örneğin %99 için 2.58, %95 için 1.96 ve %90 için 1.645'dir.

Çizelge 1. 2015 yılı 18-40 yaş grubunun tarım sektöründeki istihdamı (Düzey 2), (Bin)**Table 1.** Employment of the 18-40 age group in the agricultural sector in 2015 (Level 2), (Thousand)

İBBS (Düzey 2)	Toplam İstihdam (18-40 yaş)	Tarım Sektöründe İstihdam (18-40 yaş)
TR10 (İstanbul)	3517	6
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	376	27
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	305	52
TR31 (İzmir)	874	44
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	584	95
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	632	159
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	817	44
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	752	59
TR51 (Ankara)	1135	21
TR52 (Konya, Karaman)	459	78
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	611	89
TR62 (Adana, Mersin)	769	114
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	438	61
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	280	62
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	440	95
TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)	190	30
TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)	134	45
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	496	133
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)	458	104
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	190	81
TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)	220	110
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	308	60
TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)	354	135
TRC1 (Gaziantep, Adiyaman, Kilis)	423	45
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	483	147
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	252	34
Türkiye – Toplam	15494	1932

Kaynak: TÜİK, 2016.

Bu çalışmada, Türkiye genelinde, çalışmanın yapılacağı tüm bölgeler dikkate alınarak, 2016 yılında, Tarım ve Orman Bakanlığı (Mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı), “Genç Çiftçi Projesi” Destek Programına başvurmuş üreticiler arasında, 18-25 yaş, 26-33 yaş ve 34-40 yaş aralığındaki tabakalar dikkate alınarak %99 güven aralığında, 0.01 hata payı ile örnek hacmi belirlenmiştir. Söz konusu örnek hacminin İBBS'ye göre Düzey 2 alt bölgeleri dağılımında ise illerin sahip olduğu başvuru sayısı oransal payları dikkate alınarak dağıtım gerçekleştirilmiştir.

Yaş grupları tabakalarına göre, 2016 yılında Genç Çiftçi Projesi desteğine başvurmuş olan üreticilerin dağılımı, diğer bir ifade ile anakitle, aşağıda belirtilmiştir.

18-25 yaş = 2552 kişi

26-33 yaş = 3300 kişi

34-40 yaş = 2135 kişi

%99 güven aralığında, 0.01 hata payı ile (1) nolu formül esas alınarak hesaplanmış olan örnek hacmi aşağıda belirtilmiştir.

18-25 yaş = 543 kişi

26-33 yaş = 383 kişi

34-40 yaş = 138 kişi

Düzey 2 bölgeleri içerisinde yer alan illere göre anket yapılacak genç çiftçilerin seçiminde, tabakalara göre, Düzey 2 alt bölgeleri dağılımında, illerin sahip olduğu başvuru sayısı oransal payları dikkate alınarak dağıtım gerçekleştirilmiştir. İllere göre anket yapılan genç çiftçi sayısı aşağıda belirtilmiştir (Çizelge 2).

Anket soruları, 2016 yılında gerçekleştirilen GÇPDP'den yararlanan, bu desteğe başvurup da yararlanamayan ve 2016 yılında GÇPDP'ye başvurmamış olup, genç nüfus statüsündeki (18-40 yaş aralığında bulunan) kişilere uygulanmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization : ILO) ile 1973'de kabul edilen “İstihdamda Kabulde Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme” içerisinde bulunan 3. maddeye göre asgari çalışma yaşı 18 kabul edilmektedir. Bu sebeple, genç nüfusun asgari yaşı belirlenirken bu madde dikkate alınmıştır.

Ülkesel olarak gerçekleştirilen bu güdümlü projede, alt entegre projelere göre görev almış kurumların dağılımı Çizelge 3'de belirtilmiştir.

Analiz aşamasında izlenen yöntem

İstatistiksel değerlendirmelerde, yüzde oranları ve frekanslar kullanılıp, bu iki grup (GÇPDP'den yararlanan ve yararlanmayan) esas alınarak yorumlamalar yapılmıştır. Ayrıca, destek parametrelerinin belirlenmesinde, belirtilmiş tercihler altında bulunan Tercih Deneyi Yöntemi (TDY) kullanılmıştır.

Çizelge 2. İllere Göre Anket Yapılan Genç Çiftçi Sayıları
Table 2. The Number of Young Farmers Surveyed by City

Düzyey 2 Bölgeleri	İller	18-25 Yaş		26-33 Yaş		34-40 Yaş		Toplam Anket Sayısı (n)
		Toplam Başvuru Sayısı (n)	Anket Sayısı (n)	Toplam Başvuru Sayısı (n)	Anket Sayısı (n)	Toplam Başvuru Sayısı (n)	Anket Sayısı (n)	
TR21	Edirne	33	7	63	7	55	4	18
	Kırklareli	45	10	62	7	38	2	19
TR22	Tekirdağ	29	6	61	7	52	3	16
	Balıkesir	72	15	106	12	72	5	32
TR31	Çanakkale	55	12	107	12	72	5	29
	İzmir	64	14	72	8	43	3	25
TR32	Aydın	56	12	80	9	62	4	25
	Denizli	49	10	82	10	67	4	24
TR33	Muğla	50	11	78	9	54	3	23
	Afyon	96	20	114	13	87	6	39
TR52	Kütahya	62	13	85	10	65	4	27
	Manisa	72	15	91	11	63	4	30
TR61	Uşak	65	14	66	8	30	2	24
	Karaman	39	8	54	6	33	2	16
TR62	Konya	91	19	110	13	53	3	35
	Antalya	59	13	84	10	70	5	28
TR71	Burdur	42	9	60	7	43	3	19
	Isparta	66	14	78	9	32	2	25
TR72	Adana	61	13	71	8	53	3	24
	Mersin	58	12	77	9	44	3	24
TR83	Aksaray	69	15	73	8	35	2	25
	Kırıkkale	43	9	57	7	30	2	18
TR90	Kırşehir	45	10	45	5	38	2	17
	Nevşehir	43	9	76	9	47	3	21
TRA1	Niğde	81	17	58	7	28	2	26
	Kayseri	66	14	69	8	28	2	24
TRC2	Sivas	82	17	120	14	92	6	37
	Yozgat	81	17	88	10	60	4	31
TR83	Amasya	40	9	69	8	47	3	20
	Çorum	84	18	82	10	45	3	31
TR90	Samsun	73	16	107	12	59	4	32
	Tokat	73	16	108	13	58	4	33
TRA1	Giresun	56	12	91	11	84	5	28
	Ordu	54	11	92	11	70	5	27
TRC2	Rize	56	12	61	7	58	4	23
	Trabzon	54	11	99	11	52	3	25
TRC2	Bayburt	60	13	37	4	11	1	18
	Erzincan	44	9	81	9	56	4	22
TRC2	Erzurum	99	21	87	10	57	4	35
	Gaziantep	61	13	64	7	27	2	22
TRC2	Şanlıurfa	124	26	135	16	65	4	46
	Toplam	2552	543	3300	383	2135	138	1064

Çizelge 3. Alt Entegre Projelerin Enstitülere Göre Dağılımı
Table 3. Distribution of Sub-Integrated Projects by Institutes

Bölgeler	Alt Entegre Projelerin Yürütücü Kuruluşları
TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)	Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
TR31 (İzmir)	Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	İncir Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü (UTAEM)
TR52 (Konya, Karaman)	Toprak Su ve Çölleşme ile Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (BATEM)
TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü (TEPGE)
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	Bahri Dağdaş Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)	Orta Karadeniz Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize)	Trabzon Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)	Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Destek parametrelerinin belirlenmesi, bu çalışmanın ana amaçlarından birini oluşturmaktadır. Tercihlerin belirlenmesi genel olarak iki ana başlık altında incelenebilir. Bunlar; belirtilmiş (stated) tercihler ve açıklanmış (revealed) tercihlerdir (Champ et al., 2003). Bu çalışmada, belirtilmiş tercihler ana başlığından Tercih Deneyi Yöntemi (TDY) kullanılmıştır. Bu yöntem, araştırmadaki (deneydeki) değişkenlerin, ortogonal bir şekilde tasarlandığı durumda, her bir değişkenin korelasyonsuz olarak tahmin edilmesini sağlamakta ve açıklanmış tercihler yöntemine göre önemli bir avantaj sağlamaktadır (Hanley et al., 1998). Tercih deneyi, teorik açıdan Lancaster'ın Tüketici Seçim Modeli'ne dayanmaktadır (Lancaster's Model of Consumer Choice). Lancaster Tüketici Seçim Modelinde; tüketicilerin memnuniyetlerini, sadece mal ya da hizmetlerden değil, bununla birlikte onların niteliklerinden sağladıkları ifade edilmektedir (Bennett and Birol, 2010). Ekonometrik açıdan McFadden Tesadüfi Fayda Teorisi (Random Utility Theory)'ne dayanmaktadır. Modele göre talep; mal ya da hizmetlerin kendilerinden ziyade niteliklerine göre oluşmaktadır. Bireylere sunulan seçenekler, söz konusu mal ya da hizmetlerin niteliklerine göre tanımlanmakta ve en yüksek faydayı sağlayacak olan seçenek tercih edilmektedir (Colombo et al., 2005). Tüketiciler, mal, hizmet ve politikalar ile değil, bunların sağlamış oldukları niteliklerden (faydalarından) memnuniyet duymaktadır (Vega and Alpizar, 2011). Tercih deneyinde, temel değişkenler ve seviyelerin belirlenmesi gerekmektedir (Holmes and Adamowicz, 2003). Bu amaçla verilen hibe desteği, 3 seviye (30000, 50000, 70000) şeklinde düzenlenmiştir. Zagata and Sutherland (2015) tarafından önerilen 3 temel destek parametresi bu çalışmada geliştirilerek; Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) primi desteği sağlanması 2 seçenek (binary=ikili), pazarlama durumu 2 seçenek (sözleşmeli olarak satıyor, girişimci kendi pazarlamasını kendi yapıyor) ve uygun faizli kredi desteği şeklinde düzenlenmiştir. Bu amaçla verilen hibe, 3 seviye kabul edilerek, hibeye başvuru esnekliği de hesaplanabilmektedir. Daha önce belirtilen seçeneklere ait Ortogonal tasarım yardımıyla elde edilmiş destek seçenekleri aşağıda belirtilmiştir. Bu seçeneklerden, çiftçilere kendileri için en uygun olanı seçmeleri istenmiştir. Bu sayede, çiftçilerin desteği kabul etmesi (willingness to accept) hibeye göre hesaplanabilmektedir.

2016 yılında verilen GÇPDP'den yararlanan, yararlanmayan ve genç çiftçi statüsünde bulunup da, GÇPDP'ye başvurmamış olan popülasyonlar için sadece aşağıdaki tek senaryo düzenlenmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Ortogonal Tasarım Sonucu Elde Edilen Seçenekler
Table 4. Orthogonal Design Options

Hibe	SGK Desteği	Satış Durumu*	Kredi**	Seçenek
30000	Hayır	Kendi satıyor	0	1
50000	Evet	Kendi satıyor	0	2
30000	Evet	Sözleşmeli olarak satıyor	1	3
30000	Evet	Sözleşmeli olarak satıyor	0	4
50000	Hayır	Sözleşmeli olarak satıyor	1	5
30000	Hayır	Kendi satıyor	1	6
70000	Hayır	Sözleşmeli olarak satıyor	0	7
70000	Evet	Kendi satıyor	1	8

Sunulan seçeneklerden, girişimciye en uygun olan (faydasını maksimize eden) seçilmiştir. Seçeneklerin ağırlıklarının hesaplanmasında (2) nolu denklemden yararlanılmıştır.

$$U_{ij} = a_i + \beta_{13}Hibe_i + \beta_{12}SGKD_i + \beta_{13}PS_{ij} + \beta_{14}Kredi + u_{ij} \quad (2)$$

(2) nolu denklemdeki fonksiyon, Multinomial Lojistik Regresyon (MNL) yardımıyla analiz edilmiştir. Çok Durumlu Logit Model (Multinomial Logit Model), modelin parametrelerinin tahmininde Maksimum Olabilirlik Tahmin Modeli (Maximum Likelihood Estimation) kullanan iki seçimli lojistik modellerin genelleştirilmiş halidir (Green, 2008).

Modelin sonuçlarında, Hibe değişkeninin katsayısı yardımıyla, diğer değişkenlerin hibeye göre oranları hesaplanabilmektedir (3 no denklem).

$$Kabul \text{ İstekliliği} = -\beta_{karakteristik} / \beta_{Hibe} \quad (3)$$

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Programı Uygulamaları

Çalışmanın bu bölümünde, detaylı olarak araştırma sonuçlarının ortaya konulup, incelenmesinden önce GÇPDP uygulamalarının makro düzeyde ortaya konulmasının (Çizelge 5, Çizelge 6, Çizelge 7), konunun bütüncül bir şekilde değerlendirilmesini sağlaması açısından oldukça faydalı olacağı düşünülmüştür. Söz konusu destekleme programı için, gerekli olan yasal koşullara uyan ve bu destekten yararlanmaya hak kazanan girişimcilere; 2016, 2017 ve 2018 yıllarında 30000 TL hibe desteği verilmiştir. GÇPDP 2018 yılı itibarıyla bitmiştir. Bu üç yılın sonunda kümülatif olarak toplam 47775 girişimciye, yaklaşık olarak 1.43 milyar TL GÇPDP hibe desteği verilmiştir. Bu değerlerin de gerçekten yüksek düzeyde olduğu, tarım sektörü ve dolayısıyla ekonominin geneli açısından önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu desteğin, genç çiftçilerin ve/veya adaylarının, tarım sektöründe faaliyetlerini sürdürebilmeleri açısından önemli bir motivasyon aracı olduğu ifade edilebilir.

Genç çiftçi projesinden sonra, pilot olarak 4 ilimizde “Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projesi” başlatılmıştır. Bu kapsamda, 17 Aralık 2019 tarih ve 30981 sayılı Resmi Gazetede (TCRG, 2019) yayınlanan Tebliğ gereği 24 Aralık 2019 tarihinde başvurular başlamıştır (TCTOB, 2019).

Çizelge 5. Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Programı Uygulamaları (2016)

Table 5. Support Program for Young Farmer Projects (2016)

Proje Konusu	Gerçekleşme/Ödenen Hibe	
	Sayı (Kişi/Proje)	Ödenen Hibe (TL)
Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	8553	256590000.00
Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	2641	79230000.00
Arıcılık ve Kanatlı, İpekböcekçiliği	2264	67920000.00
Bitkisel Üretim	1520	45350296.68
Toplam	14978	449090296.68

Kaynak: GTHB, 2016.

Çizelge 6. Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Programı Uygulamaları (2017)

Table 6. Young Farmer Projects Support Program Applications (2017)

Proje Konusu	Gerçekleşme/Ödenen Hibe	
	Sayı (Kişi/Proje)	Ödenen Hibe (TL)
Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	9184	275520000.00
Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	3724	111720000.00
Arıcılık ve Kanatlı, İpekböcekçiliği	1425	42750000.00
Bitkisel Üretim	1734	52020000.00
Toplam	16067	482010000.00

Kaynak: GTHB, 2017.

Çizelge 7. Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Programı Uygulamaları (2018)**Table 7.** Young Farmer Projects Support Program Applications (2018)

Proje Konusu	Gerçekleşme/Ödenen Hibe	
	Sayı (Kişi/Proje)	Ödenen Hibe (TL)
Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	9236	277080000.00
Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği	3894	116820000.00
Arıcılık ve Kanatlı, İpekböcekçiliği	2062	61860000.00
Bitkisel Üretim	1538	46140000.00
Toplam	16730	501900000.00

Kaynak: TCTOB, 2018.

Genç Çiftçilere Ait Genel Özellikler

18-25 yaş grubunda destekten yararlananların %82.5'i kadın, geriye kalanı erkektir. Destekten yararlanmayanların %48.6'sı kadın, %51.4'ü ise erkektir. 26-33 yaş grubunda destekten yararlananların %72.9'u kadın, 34-40 yaş grubunda ise destekten yararlananların %73.7'sinin kadın olduğu belirlenmiştir. Genel ortalamalar değerlendirildiğinde, destekten yararlananların %77'si kadın, %23'ü erkek olup, ankete katılanların %59'u kadın, %41'i erkektir (Çizelge 8). Destekten yararlananların büyük çoğunluğunun kadın bireylerden oluşması, değerlendirme kriterlerinde kadınlara verilen artı puandan (pozitif ayrımcılık) kaynaklanmakta olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 8. Bireylerin Yaş Gruplarına Göre Cinsiyet Durumu**Table 8.** Gender Status of Individuals by Age Groups

Yaş Grupları	Destekten Yararlanan				Destekten Yararlanmayan				Genel			
	Kadın		Erkek		Kadın		Erkek		Kadın		Erkek	
	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%
18-25	376	82.5	80	17.5	136	48.6	144	51.4	546	62.19	332	37.81
26-33	191	72.9	108	27.1	106	37.6	176	62.4	426	55.83	337	44.17
34-40	185	73.7	66	26.3	80	42.6	108	57.4	276	57.14	205	42.86

Genç çiftçilerin yaş gruplarına göre medeni durumları da değerlendirilmiştir (Çizelge 9). Tüm yaş gruplarının ortalaması olarak incelendiğinde; destekten yararlananların %90'ı evli iken, destekten yararlanmayanların %75'inin evli olduğu belirlenmiştir. Destek alanların, almayanlara göre daha yüksek oranda evli olmasının sebebinin, yine değerlendirme kriterlerinde verilen artı puandan (pozitif ayrımcılık) kaynaklandığı öngörülmektedir.

Çizelge 9. Bireylerin Yaş Gruplarına Göre Medeni Hal Durumu**Table 9.** Marital Status of Individuals by Age Groups

Yaş Grupları	Destekten Yararlanan				Destekten Yararlanmayan				Genel			
	Bekar		Evli		Bekar		Evli		Bekar		Evli	
	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%
18-25	79	17.3	377	82.7	118	42.1	162	57.9	294	33.6	584	66.4
26-33	24	6.0	375	94.0	51	18.1	231	81.9	98	12.8	665	87.2
34-40	5	2.0	246	98.0	17	9.0	171	91.0	28	6.2	453	93.8

Destek alan ve almayan her iki grupta da, 18-25 yaş grubu ortaokul mezunu iken, diğer yaş gruplarının ilkökul seviyesinde eğitim durumuna sahip oldukları belirlenmiştir (Çizelge 10).

Çizelge 10. Destekten Yararlanma Durumuna Göre Eğitim Seviyeleri**Table 10.** Education Levels According to the Status of Benefiting from Support

Eğitim Durumu	Destekten Yararlanan						Destekten Yararlanmayan					
	18-25		26-33		34-40		18-25		26-33		34-40	
	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%
İlkokul	99	21.7	154	38.6	158	62.9	49	17.5	97	34.4	111	59.0
Ortaokul	247	54.2	138	34.6	54	21.5	126	45.0	82	29.1	42	22.3
Lise	79	17.3	70	17.5	27	10.8	77	27.5	72	25.5	28	14.9
Önlisans	14	3.1	17	4.3	4	1.6	13	4.6	12	4.3	1	0.5
Lisans	14	3.1	16	4.0	7	2.8	14	5.0	18	6.4	6	3.2
Diğer	3	0.7	4	1.0	1	0.4	1	0.4	1	0.4	0	0.0

Ankete katılan ve destekten yararlanan genç çiftçilerin %89.5'inin ailelerinin çiftçilik yapmakta oldukları, buna karşın destekten yararlanmayan gençlerin ise %89.7'sinin ailesinin tarımla uğraşmakta oldukları belirlenmiştir (Çizelge 11). Destekten yararlanan ve yararlanmayan gençlerin ailelerinin çoğunluğunun çiftçilik yapmakta olduğu belirlenmiş olup, bunun da söz konusu desteğin etkinliğinin sürdürülebilmesi konusunda önemli bir avantaj olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 11. Bireylerin Ailesinin Çiftçilik Yapma Durumu

Table 11. Farming Status of Individuals' Family

Yaş Grupları	Destekten Yararlanan		Destekten Yararlanmayan	
	Aile çiftçilik yapmıyor	Aile çiftçilik yapıyor	Aile çiftçilik yapmıyor	Aile çiftçilik yapıyor
	%	%	%	%
18-25	8.6	91.4	11.4	88.6
26-33	10.0	90.0	9.2	90.8
34-40	14.7	85.3	10.1	89.9
Tüm Yaş Grupları	10.5	89.5	10.3	89.7

Destekten yararlanan bireylerin %90'ının tarımla uğraşmakta olduğu, %10'unun ise genç çiftçi desteği ile tarıma yeni başlamış olduğu belirlenmiştir. Destekten yararlanmayanların %85.6'sı çiftçilik yaparken, %14.4'ünün tarımla uğraşmak istedikleri belirlenmiştir. (Çizelge 12). Genel toplam içerisinde tarıma yeni başlayacak olan %11.7'lik bir kısım olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 12. Destekten Yararlanma Durumuna Göre Katılımcıların Çiftçilik Yapma Durumu

Table 12. Farmer Status of Participants According to the Benefiting Status of Support

Yaş Grupları	Destekten Yararlanan				Destekten Yararlanmayan			
	Şu anda çiftçilik yapıyor		Yeni başlayacak		Şu anda çiftçilik yapıyor		Yeni başlayacak	
	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%
18-25	400	87.7	56	12.3	223	79.6	57	20.4
26-33	368	92.2	31	7.8	250	88.7	32	11.3
34-40	229	91.2	22	8.8	169	89.9	19	10.1
Tüm Yaş Grupları	997	90.1	109	9.9	642	85.6	108	14.4

Ankete katılan genç çiftçilerin, çiftçilik tecrübeleri incelendiğinde ise; 18-25 yaş grubu için 5 yıl, 26-33 yaş grubu için 8 yıl ve 34-40 yaş grubu için ise 13 yıl olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların tarım dışı gelire sahip olma durumu da araştırılmıştır. Destekten yararlananların 34-40 yaş grubundaki çiftçilerde, diğer yaş gruplarına göre daha fazla tarım dışı gelire sahip olan çiftçi bulunduğu tespit edilmiştir. Destekten yararlanmayanlarda ise diğer yaş gruplarına göre 18-25 yaş grubunda, daha fazla kişinin tarımsal gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Destekten yararlananların, yaklaşık olarak %23'ünün tarım dışı geliri mevcut iken, destekten yararlanmayanların ise yaklaşık olarak %28.5'inin tarım dışı gelirinin bulunmakta olduğu tespit edilmiştir.

Tarımsal faaliyetlerin etkinliği açısından önemli olduğu düşünülen bir diğer parametre olan genç çiftçilerin ikamet durumları (aile içerisinde birlikte yaşadıkları bireyler) da incelenmiştir (Çizelge 13). Katılımcıların, 18-25 yaş grubunda olanların %45.2'sinin eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşadıkları, %37.1'inin geniş aile (anne, baba, eş, çocuklar, babaanne, anneanne, dede) ile birlikte yaşadıkları, %15.6'sının ise ebeveynleri ile yaşadıkları belirlenmiştir. Destekten yararlanmayan katılımcılarda ise aynı yaş grubu (18-25) için, anne ve baba ile yaşama oranının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Diğer yaş grubundaki çiftçilerin ise daha çok eş ve çocukları ile birlikte yaşamakta oldukları belirlenmiştir. Genç çiftçilere verilen destekleme ile birlikte ebeveyn ile birlikte ya da geniş aile olarak ikamet etme durumunun azalmakta olduğu ifade edilebilir.

Desteklemeler açısından önemli olduğu düşünülen, katılımcıların sahip oldukları sosyal güvence durumu da incelenmiştir (Çizelge 14). Destek alanların %62.2'sinin herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı belirlenmiştir. Destek almayan çiftçilerin ise %58.9'unun herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı tespit edilmiştir. Anket yapılan tüm gençlerin (destek alan, destek almayan ve tarıma yeni başlayacak) %61'inin herhangi bir sosyal güvencesinin bulunmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 13. Destekten Yararlanma Durumuna Göre Katılımcıların İkamet Durumu
Table 13. Residence Status of the Participants According to the Benefiting Status

Kiminle Birlikte Yaşadığı	Destekten Yararlanan						Destekten Yararlanmayan					
	18-25		26-33		34-40		18-25		26-33		34-40	
	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%
Anne ve baba ile	71	15.6	25	6.3	8	3.2	109	38.9	41	14.5	16	8.5
Eş ve çocuklar ile	206	45.2	244	61.2	177	70.5	76	27.1	123	43.6	116	61.7
Yalnız yaşam	5	1.1	3	0.8	2	0.8	3	1.1	4	1.4	0	0.0
Geniş aile	169	37.1	124	31.1	62	24.7	88	31.4	109	38.7	52	27.7
Diğer	5	1.1	3	0.8	2	0.8	4	1.4	5	1.8	4	2.1

Çizelge 14. Genç Çiftçilerin Sosyal Güvence Durumu
Table 14. Social Security Status of Young Farmers

Yaş Grupları	Destekten Yararlanan				Destekten Yararlanmayan			
	Sosyal Güvence Durumu				Sosyal Güvence Durumu			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%
18-25	136	29.8	320	70.2	91	32.5	189	67.5
26-33	167	41.9	232	58.1	130	46.1	152	53.9
34-40	111	44.2	140	55.8	87	46.3	101	53.7
Tüm Yaş Grupları	414	37.4	692	62.6	308	41.1	442	58.9

Destekten yararlanan genç çiftçilerin %70.3'ünün tarımsal bir eğitime sahip olmadıkları belirlenmiştir. Destekten yararlanmayan grupta ise bu oranın %80.8 olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 15).

Çizelge 15. Genç Çiftçilerin Tarımsal Eğitim Alma Durumları
Table 15. Agricultural Education Status of Young Farmers

	Destek Alan								Destek Almayan							
	18-25		26-33		34-40		Genel Ort.		18-25		26-33		34-40		Genel Ort.	
	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%
Evet	109	23.9	134	33.6	85	33.9	328	29.7	37	13.2	54	19.1	53	28.2	144	19.2
Hayır	347	76.1	265	66.4	166	66.1	778	70.3	243	86.8	228	80.9	135	71.8	606	80.8

Genç çiftçiler, tarımsal faaliyetlerini yürütürken farklı pozisyonlarda görev almaktadırlar. Bu durumun da, tarımsal işletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmesi açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Destekten yararlanmayan 18-25 yaş grubundaki işletmelerde, yönetim ve işletmenin mülkiyeti ebeveynlere aitken, destekten yararlananlarda ise aynı yaş grubunda bu durumun daha farklı olduğu belirlenmiştir. 18-25 yaş grubu destek alanların bireylerin %51.9'u işletmedeki faaliyetlerde tek başına kendisinin söz sahibi olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun da, sürdürülebilirliğin sağlanması açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir (Çizelge 16).

Çizelge 16. Katılımcıların Tarımsal İşletme Sahipliği
Table 16. Agricultural Business Ownership of Participants

Tarımsal İşletmeye Sahip Olma Durumu	Destekten Yararlanan						Destekten Yararlanmayan					
	18-25		26-33		34-40		18-25		26-33		34-40	
	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%
Ebeveyn ile çalışıp işletme yöneticisi ebeveyndir.	135	33.7	78	21.2	25	10.9	126	56.5	93	37.2	35	20.7
Ebeveyn ile çalışıp işletme yöneticisi genç çiftçidir.	69	17.2	70	19.0	38	16.6	30	13.5	50	20.0	23	13.6
Tarımsal işletme kendimindir.	161	40.1	191	51.9	150	65.5	42	18.8	79	31.6	95	56.2
Çiftçilik yapıyorum ancak alet-ekipmanım yok.	36	9.0	29	7.9	16	7.0	25	11.2	28	11.2	16	9.5

Destekten yararlananların %79.4'ünün eşinin tarımda çalışmakta olduğu, %88.1'inin de eşinin tarımda çalışmaktan memnun olduğu tespit edilmiştir. Destekten yararlanmayanların ise yaklaşık olarak %72.9'unun eşinin tarımda çalışmakta olduğu ve %79'unun da tarımda çalışmaktan memnun olduğu belirlenmiştir (Çizelge 17). Bu durum, destekten yararlanan genç çiftçilerin büyük oranda kadın olmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 17. Genç Çiftçinin Eşinin Tarımda Çalışma Durumu
Table 17. Working Status of Young Farmer's Spouse in Agriculture

Eşin Tarımda Çalışma Durumu		Destekten Yararlanan				Destekten Yararlanmayan			
		18-25 %	26-33 %	34-40 %	Ort. %	18-25 %	26-33 %	34-40 %	Ort. %
Eş tarımda çalışıyor mu?	Evet	82.6	78.4	75.9	79.4	66.5	75.2	75.9	72.9
	Hayır	17.4	21.6	24.1	20.6	33.5	24.8	24.1	27.1
Eş tarımda çalışmaktan memnun mu?	Evet	90.3	88.1	84.4	88.1	87.9	77.5	73.6	79.0
	Hayır	9.7	11.9	15.6	11.9	12.1	22.5	26.4	21.0

Tarımsal İşletme Özellikleri

Destekten yararlanan bireylerin %45.1'i hayvansal üretim, %41.8'u bitkisel ve hayvansal üretim, %13.1'i bitkisel üretim yapmakta olup, destekten yararlanmayanların ise %51.8'i bitkisel ve hayvansal üretim, %24.5'i bitkisel üretim, %23.7'sinin ise hayvansal üretim yapmakta olduğu belirlenmiştir (Çizelge 18).

Çizelge 18. İşletmelerin Tarımsal Faaliyet Alanları
Table 18. Agricultural Activity Areas of Businesses

İşletmenin Tarımsal Faaliyet Alanı	Destekten Yararlanan				Destekten Yararlanmayan			
	18-25 %	26-33 %	34-40 %	Ort. %	18-25 %	26-33 %	34-40 %	Ort. %
Bitkisel üretim	9.0	16.3	15.2	13.1	24.7	21.2	29.0	24.5
Hayvansal üretim	46.1	43.5	45.9	45.1	28.7	20.0	22.5	23.7
Bitkisel ve hayvansal üretim	44.9	40.2	38.9	41.8	46.6	58.8	48.5	51.8

Genç çiftçilerin arazi varlıkları aşağıda belirtilmiştir (Çizelge 19). Destekten yararlanan genç çiftçilerin 18-25 yaş grubunun toplam arazi varlığı ortalama 42 dekar, 26-33 yaş grubunun 51 dekar, 34-40 yaş grubunda ise 48 dekar olduğu belirlenmiştir. Destekten yararlanmayanlarda ise 18-25 yaş grubunun toplam arazi varlığı 49 dekar, 26-33 yaş grubunun 99 dekar, 34-40 yaş grubunun ise 80 dekar olduğu tespit edilmiştir. Destekten yararlanmayan grubun toplam arazi varlığı destek alan gruba göre daha fazladır. Bu durumun, toplam gelir ile doğru orantılı olduğu düşünülmektedir. Ancak her iki grupta da, mülk arazi varlığının çok az olduğu belirlenmiştir. Genç çiftçilerin mülk arazi sahibi olmama durumunun, bu bireylerin işletme planlamasında söz sahipliği durumu ile karar verme arasında, doğru orantılı olarak, kuvvetli bir ilişkisi olduğu öngörülmektedir.

Çizelge 19. Genç Çiftçilerin Tarımsal İşletmede Sahip Oldukları Arazi Varlığı

Table 19. Land Assets Owned by Young Farmers in Agricultural Enterprises

Arazi Varlığı	Destekten Yararlanan			Destekten Yararlanmayan		
	18-25	26-33	34-40	18-25	26-33	34-40
	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.
Toplam arazi varlığı (da)	42	51	48	49	99	80
Toplam işlenen arazi varlığı (da)	36	49	43	45	92	76
Mülk arazi (da)	9	11	8	7	11	19
Ailesine ait arazi varlığı (da)	18	20	21	25	37	22
Kiralanan arazi varlığı (da)	11	17	13	14	41	36
Ortakçılıkla işletilen arazi varlığı (da)	1	2	4	2	6	2
Toplam parsel sayısı (adet)	3	4	4	4	6	9
Sulanan arazi varlığı (da)	10	11	11	11	24	25

Bitkisel üretim yapan işletmelerin %41.4'ü tahıl, %16.2'si meyvecilik, %15.9'u sebzeçilik, %12.8'si yem bitkisi, %9'u endüstri bitkisi üretimi yaparken, %4.7'sinin ise diğer bitkisel üretim faaliyetlerini yapmakta oldukları belirlenmiştir (Çizelge 20).

Çizelge 20. Tarımsal İşletmelerde Bitkisel Üretim Deseninin Dağılımı

Table 20. Distribution of Crop Production Pattern in Agricultural Enterprises

Üretim Deseni	Genel İşletme Sayısı (n)	Ekiliş Alanı (Ort.) (da)	%	Destek Alan İşletme Sayısı (n)	Ekiliş Alanı (Ort.) (da)	%	Destek Almayan İşletme Sayısı (n)	Ekiliş Alanı (Ort.) (da)	%
Tıbbi ve aromatik bitkiler	17	32.88	0.7	10	35.10	0.9	7	29.71	0.5
Meyvecilik	422	21.11	16.2	49	32.67	16.1	77	44.19	16.3
Endüstri bitkileri	235	59.81	9.0	253	39.13	7.8	302	54.76	9.9
Tahıllar	1076	59.83	41.4	60	32.43	41.1	83	33.81	41.7
Sebzeçilik	414	10.70	15.9	66	50.42	17.8	104	65.43	14.6
Yem bitkileri	333	30.46	12.8	33	15.24	13.2	35	14.94	12.5
Çiçekçilik	11	14.82	0.4	49	15.78	0.9	82	15.73	0.1
Baklagiller	93	53.90	3.6	104	24.28	2.1	123	24.62	4.6

Hayvansal üretim yapan işletmelerin ise %59.7'si büyükbaş hayvancılık faaliyeti, %16.1'i koyunculuk faaliyeti, %8.8'i yumurta tavukçuluğu, %7.3'ü arıcılık, %4.4'ü keçi yetiştiriciliği, %3.7'si diğer hayvancılık faaliyetlerini yürütmekte oldukları belirlenmiştir (Çizelge 21).

Çizelge 21. Tarımsal İşletmelerde Hayvansal Üretim Desenin Dağılımı**Table 21.** Distribution of Animal Production Pattern in Agricultural Enterprises

Üretim Deseni	Genel İşletme Sayısı (n)	İşletme Başına Düşen Hayvan Sayısı (Ort.) (n)	%	Destek Alan İşletme Sayısı (n)	İşletme Başına Düşen Hayvan Sayısı (Ort.) (n)	%	Destek Almayan İşletme Sayısı (n)	İşletme Başına Düşen Hayvan Sayısı (Ort.) (n)	%
Arı	136	66.4	7.3	109	69.5	10.5	27	53.7	3.3
Et tavuğu	16	1674.8	0.9	7	3803.3	0.7	9	19.3	1.1
Hindi	9	21.8	0.5	2	11.5	0.2	7	24.7	0.9
Kaz	18	58.2	1.0	10	93.2	1.0	8	14.5	1.0
Keçi	81	42.5	4.4	42	40.5	4.1	39	44.7	4.7
Koyun	299	76.6	16.1	165	66.3	15.9	134	89.2	16.3
Manda	12	15.4	0.6	6	27.8	0.6	6	3.0	0.7
Ördek	15	19.7	0.8	6	15.8	0.6	9	22.2	1.1
Sığır	1110	13.0	59.7	601	12.4	58.0	509	13.8	61.8
Yumurta tavuğu	163	264.7	8.8	88	174.6	8.5	75	370.3	9.1

Destekten yararlananların %48'inin traktörü mevcut olup, destekten yararlanmayanların ise %62'sinin traktörünün bulunduğu belirlenmiştir (Çizelge 22).

Çizelge 22. Tarımsal İşletmelerde Traktör Varlığının Dağılımı**Table 22.** Distribution of Tractor Assets in Agricultural Enterprises

Yaş Grupları	Destekten Yararlanan				Destekten Yararlanmayan			
	Traktör Varlığınız				Traktör Varlığınız			
	Var		Yok		Var		Yok	
	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%	Sayı (n)	%
18-25	194	48.5	206	51.5	118	52.9	105	47.1
26-33	182	49.5	186	50.5	168	67.2	82	32.8
34-40	102	44.5	127	55.5	110	65.1	59	34.9

3.4. Tercih Deneyi Yöntemi Sonuçları

Girişimci adaylarına sorulan altı farklı seçeneğin tercih sıralamasına bakıldığında en çok tercih edilen seçenekler 4 ve 1 numaralı seçeneklerdir. Bu seçeneklerden 4 numaralı seçenek "30000 lira hibe, Sosyal güvenlik desteği var, sözleşmeli alım garantisi yok, kapasite artırımı için kredi desteği var" en çok tercih edilen ; 2. Sırada en çok tercih edilen seçenek ise "25000 lira hibe, sosyal güvenlik desteği yok, sözleşmeli alım desteği var, kapasite artırımı için kredi desteği var" seçeneğidir (Çizelge 23).

Çizelge 23. Tercih Deneyi Yöntemi Sonuçları**Table 23.** Preference Experiment Method Results

Seçenekler	Frekans	Yüzde
1	650	30.6
2	301	14.2
3	149	7.0
4	736	34.6
5	236	11.1
6	54	2.5
Toplam	2126	100.0

Seçeneklere ilişkin alt seçeneklerin önem düzeylerini ve her düzeyin ne kadar önemli olduğunun analizi için Lojistik Regresyon kullanılır (Greene, 2012). Tahmin sonucunda Lojistik Regresyonda katsayılarından çok kabul etme (Willingness to Accept: WTA) önemlidir. Kabul etme rakamlarına baktığımızda SGK desteği alabilmek için girişimcilerin 5342 TL'den vazgeçebilecekleri, pazarlama desteği alabilmek için 19.090 TL'den vazgeçebilecekleri anlaşılmaktadır. Kapasite artırımı için alabilecekleri kredinin 7.361 TL olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak sabit parametrenin hibeye oranlanması ile istenilen yaklaşık hibe 28.166 TL bulunmuştur. Model sonuçlarına göre girişimcilerin en büyük ihtiyaçlarının pazarlama desteği olduğu daha sonra SGK desteği olduğu belirlenmiştir. Hibe + SGK desteği + Pazarlama desteği verilmesi durumunda genç girişimcilere 51.000 TL verilmesi gerektiğini söyleyebiliriz (Çizelge 24).

Marjinal etkileri incelendiğinde hibenin artırılmasının ortalama etkisi negatiftir. Hibenin 25.000 TL'den 30.000 TL seviyesine çıktığındaki pozitif etkisi; hibenin 30.000 TL'den 40.000 TL seviyesine çıktığından azdır. Yani diğer değişkenler sabitken hibenin artırılmasının genç tarımsal girişimcilerin tarımda kalması üzerinde pozitif bir etkisi yoktur. Hibenin 40000 TL'ye çıkarılması yerine Pazarlama ve/veya SGK desteği sağlanması tarımda kalma üzerinde daha pozitif bir etkiye sahip olacaktır (Çizelge 25).

Çizelge 25. Tercih Deneyi Yöntemi Marjinal Etkisi**Table 25.** Preference Experiment Method Marginal Effect

Parametre	Marjinal etki	Std. Hata	Z	P> z	%95 Güven Aralığı	
SGK desteği	0.123776	0.009547	12.96	0.000	0.105064	0.142488
Pazarlama	0.095936	0.002803	34.23	0.000	0.090443	0.101429
Kredi	0.247276	0.018527	13.35	0.000	0.210964	0.283589
Hibe	-1.6E-05	1.84E-06	-8.67	0.000	-2E-05	-1.2E-05
Hibe 25000 seviyesi	0.292458	0.017344	16.86	0.000	0.258465	0.326451
Hibe 30000 Seviyesi	0.195623	0.006047	32.35	0.000	0.183771	0.207474
Hibe 40000 Seviyesi	0.07313	0.00613	11.93	0.000	0.061116	0.085144

Çizelge 24. Kabul Etme İstekliliği**Table 24.** Willingness to Accept

Parametre	Katsayılar	Std. Sapma	Z	P> z	%95 Güven Aralığı		Kabul Etme İstekliliği	%95 Güven Aralığı	
Hibe	0.00012	.0000142	8.64	0.000	0.0002	0.0001	28166.15	25253.12	31046.19
SGK desteği	0.62736	.1677074	3.74	0.000	0.9561	0.2987	5096.84	3422.27	6771.41
Pazarlama Desteği	2.30673	.0966846	23.86	0.000	2.4962	2.1172	18740.38	15072.05	22408.72
Kredi	-0.86237	.1692783	9.27	0.000	-0.5306	-1.1941	-7006.04	11110.81	-2901.28
Sabit	3.46694	.5789383	5.99	0.000	2.3322	4.6016	-	-	-

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışma, Genç Çiftçi Projesi Desteğinin genel olarak değerlendirilmesi; çıkarımlar, fırsatlar ve önerilerin ortaya konulabilmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma, esas olarak 2016 yılı destekleme programı verilerinden oluşturulmuştur. Buna karşın, GÇPDP 2017 ve 2018 yıllarında da yürütülmüştür. 2019 yılı sonunda çıkarılan bir Tebliğ ile Genç Çiftçi Projesinden sonra Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projesi yürütülmektedir.

Diğer taraftan, 2019 yılı sonundan itibaren dünya genelinde etkisini sürdürmekte olan Covid-19 salgınından dolayı, siber güvenlik, gıda güvenliği ve veri madenciliği kavramlarının ön plana çıktığı ifade edilebilir. Gıda güvenliği ve tarımsal ürünlerde arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik, tüm ulus devletler stratejik kararlar alarak, bu sektörlerde sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik önemli kararlar almışlar ve halen almaktadırlar. Özellikle bu çalışmanın da üzerinde yoğunlaşmakta olduğu, genç çiftçilerin tarım sektöründe faaliyetlerinin devamına yönelik olarak söz konusu destek mekanizmalarının etkisinin oldukça önemli olduğu ifade edilebilir. Türkiye'de, bölgelere göre değişmekle birlikte, tarım kesiminden diğer sektörlerle önemli kaçışların olduğu gözlenmektedir. Bu kaymaların önlenmesi ve özellikle tarım gibi iş ve yaşam koşullarının bir noktada iç içe geçmiş olduğu sektörlerde ülke genelinde, makro politikalar çerçevesinde, buna karşın bu politikalar ile eş güdümlü, yöresel düzeyde dinamik alt politikaların hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesinde fayda görülmektedir. Her ne kadar, tüm sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de teknoloji kullanımı, özellikle son yıllarda önemli bir gelişme göstermiş olsa da işgücü kullanımının önemli bir gereksinim olduğu ifade edilmek zorundadır.

Son olarak, özellikle genç çiftçilerin, Türkiye koşullarında tarım sektöründe faaliyetlerini sürdürebilmeleri ve motivasyonlarının artırılabilmesine yönelik tavsiyelerde bulunulmuştur:

(i) Öncelikle tarımsal işletmelerde, en azından yıllık asgari yaşam koşullarını garanti eden tarımsal geliri sağlayacak yaklaşımlar oluşturulmalıdır. Bu durum, bölgelere, işletmelerin ürün desenine göre oluşturulacak işletme planlamaları ile sağlanabilir. (ii) Yıllık asgari geliri temin edecek tarımsal faaliyetlere yönelik olarak, tarım sigortaları sistemi kullanılabilir. (iii) Genç çiftçilerin tarımdan ve kırsaldan uzaklaşma sebeplerinin en önemlilerinden biri gelecek kaygısı olarak değerlendirilebilir. Gençlerin sabit bir maaşla ve sigortalı bir işte çalışma istekleri bu durumu açıklamaktadır. Bu sebeple genç çiftçi projeleri desteklenirken gelir seviyesinin yükseltilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesinin yanı sıra SGK primlerinin bir kısmı karşılanarak gençlerin tarımdan ayrılmasının önüne geçilebileceği düşünülmektedir. (iv) Halen tarımda arazi, en önemli tarımsal girdi konumundadır. Hem uygun özelliklere sahip toprak edinimi oldukça güçtür, hem de arazi fiyatları oldukça yüksektir. Son dönemlerde, Tarım ve Orman Bakanlığı, hazine arazilerini yaklaşık olarak yarı bedelle, bu arazileri kullanan ve/veya kullanmayı talep eden üreticilere vermektedir. Bu yaklaşımlar olumludur. (v) Teknoloji kullanımına paralel olarak, genç çiftçilerin, özellikle mekanizasyon kullanımı ve edinimi yönünden desteklenmesinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. (vi) Bu çalışmada da ortaya konulduğu gibi, üretilen tarımsal ürünlerde alım garantisinin olması, üretilen ürünlere, dönemsel piyasa dalgalanmalarından koruyacak destekleme modellerinin oluşturulması oldukça isabetli görülmektedir.

(vii) Tarım sektöründe işgücü kullanımı, halen en önemli girdi gereksinimlerinden birisini oluşturmaktadır. Buna yönelik olarak, tarımsal işletmelerde geçici (sezonluk) işgücü talebinin giderilmesi yanında, uzun dönemli daimi işçi istihdamının geliştirilmesine yönelik olarak teşvik programları uygulanabilir. (viii) Orta ve lise eğitiminden başlayarak, ön lisans ve lisans eğitimini almakta olan öğrencilerin tarımsal faaliyetlere eğilimlerini geliştirmeye yönelik, yaz dönemlerinde ücretli staj programları oluşturulabilir. Öğrencilerin, staj yapacakları yörelerde ikamet imkanlarının giderilmesi, sosyal etkileşimin geliştirilmesine yönelik politika araçları kullanılabilir.

Teşekkürler

Bu çalışma T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırma ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından desteklenip, tamamlanmış olan “Genç Çiftçi Desteklemelerine Kriter Olabilecek Parametrelerin ve Gençlerin Tarımda Kalma Eğilimlerinin Belirlenmesi” isimli güdümlü ülkesel proje sonuç raporunun belirli bir bölümünden oluşturulmuştur. Söz konusu projenin Türkiye genelinde yürütülmesinde emek veren ve saha çalışmasında görev alan tüm meslektaşlarımıza teşekkür ederiz.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını ve intihal yapmadıklarını beyan eder.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

KAYNAKLAR

- ADAS. (2004). *Entry to and Exit from Farming in the United Kingdom. Prepared for the Department of Environment, Food and Rural Affairs. ADAS Consulting Ltd.*
- Altıntaş, G., Altıntaş, A., Oruç, E., Kızılaslan, H., Çakmak, E. and Birol, D., 2020. Genç Çiftçi Proje Desteğinden Yararlanmayı Etkileyen Faktörler; TR-83 Bölgesi Örneği. *Türk Ziraat Mühendisleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 152-168.
- Augere-Granier, M.L. (2015). *Supporting Young Farmers in the EU. Briefing June 2015, European Parliamentary Research Service.* [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2015\)559504](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2015)559504) Erişim: Temmuz, 2017.
- Başaranoğlu, C. ve Yılmaz, H. (2020). Genç Çiftçilerin Çiftçilik Yapma Eğilimlerinin ve Çiftçilik Özelliklerinin Belirlenmesi: Isparta İli Örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 26(1): 19-28.
- Bennett, J. and Birol, E. (2010). *Choice Experiments in Developing Countries: Implementation, Challenges and Policy Implications.* Edward Elgar Publishing, UK.
- Bıçkı, D. (2011). Türkiye Kırsalında Yoksulluk Sorunu: Çanakkale Kocalar Köyü Örneği. *Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1): 161-180.
- Champ, P.A., Boyle, K.J. and Brown, T.C. (2003). *A Primer on Nonmarket Valuation.* Kluwer Academic Press: Boston.
- Colombo, S., Hanley, N. and Calatrava-Requena, J. (2005). *Designing Policy for Reducing the Off-Farm Effects of Soil Erosion Using Choice Experiments.* *Journal of Agricultural Economics*, 56(1): 81-95.
- Davis, J., Caskie, P. and Wallace, M. (2009). *Economics of Farmer Early Retirement Policy.* *Applied Economics*, 41(1): 35-43.
- Doğanay, S. ve Alm, M. (2010). Türkiye'de Kırsal Nüfusun Şehir Algısı Üzerine Bir Araştırma: Yeşilyurt Köyü (Trabzon). *Eastern Geographical Review*, 15(23): 171-184.
- EC. (2017). *Glossary of Terms related to the Common Agricultural Policy.* European Commission, Agriculture and Rural Development, Glossary. https://ec.europa.eu/agriculture/glossary_en. Erişim: Haziran, 2017.
- Greene, W.H. (2008). *NLOGIT 4 Student Version, User's Guide, Econometric Software, Australia.*
- GTHB. (2016). *2016 Yılı Faaliyet Raporu.* T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
- GTHB. (2017). *2016 Yılı Faaliyet Raporu.* T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
- Hanley, N. and Barbier, E.B. (2009). *Pricing Nature: Cost-Benefit Analysis and Environmental Policy.* Edward Elgar Publishing, Cambridge, UK.
- Holmes, T.P. and Adamowicz, W.L. (2003). *Attribute-Based Methods, A Primer on Non-Market Valuation.* Chapter 6, p.171-219. Kluwer Academic Publishers, Netherlands.
- Jagoe, A., Schulte, R. and Jongeneel, R. (2017). *Young Farmers are Key in the Future CAP.* European Council of Young Farmers. <http://www.ceja.eu/wp-content/uploads/2017/05/Final-Young-Farmers-are-Key-in-the-Future-CAP-BW.pdf>. Erişim: Haziran, 2017.
- Leonard, B., Kinsella, A., O'Donoghue, C. and Farrell, M. (2017). *Policy Drivers of Farm Succession and Inheritance.* *Land Use Policy*, 61, 147-159.
- Mills-Novoa, M. (2011). *Sustaining Family Farming Thorough Mentoring: A Toolkit for National Family Farm Coalition Members.* National Family Farm Coalition, USA.

- Miran, B. (2002). *Temel İstatistik*. İzmir.
- TCRG. (2017). *Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Genç Çiftçi Projelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ*. 31 Mart 2017 tarih, 30024 sayılı Tebliğ. Tebliğ no: 2017/10, Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi.
- TCRG. (2019). 17 Aralık 2019 tarih ve 30981 sayılı Resmi Gazete. *Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Kırsal Kalkınmada Uzman Eller Projelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ*. Tebliğ No. 2019/61. Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi.
- TCTOB. (2018). *2018 Yılı Faaliyet Raporu*. Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara.
- TCTOB. (2019). *2019 Yılı Faaliyet Raporu*. Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı, Ankara.
- TÜİK. (2016). *Türkiye İstatistik Kurumu*, Ankara. www.tuik.gov.tr Erişim: Eylül, 2016.
- Vega, D.C. and Alpizar, F. (2011). *Choice Experiments in Environmental Impact Assessment: The Case of the Toro 3 Hydroelectric Project and the Recreo Verde Tourist Center in Costa Rica*. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 29(4): 252-262.
- Yıldırım, D.U. (2014). *1980 Sonrası Türkiye Tarımında Yapısal Dönüşüm ve Mevsimlik Tarım İşçileri: Sakarya Örneği*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Zagata, L. and Sutherland, L.A. (2015). *Deconstructing the Young Farmer Problem in Europa: Towards a Research Agenda*. *Journal of Rural Studies*, 38, 39-51.